

Skriftlig innspill til regionalt innspillmøte for Midt-Norge om stortingsmeldinger for klima og natur

Norsk Bonde- og Småbrukarlag takker for muligheten til å komme med innspill til stortingsmeldinger om klima og natur etter den muntlige høringen i Trondheim 29. januar 2024.

1 Prinsipper for å nå natur- og klimamål innen 2050

1.1 Solidaritet med andre land

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er prinsipielt opptatt av internasjonal solidaritet. Solidaritetsprinsippet må ligge til grunn for å nå internasjonale og nasjonale mål for natur og klima i årene som kommer. Da er det viktig at vi løfter blikket og ser norsk landbruk i et globalt og holistisk perspektiv. Det betyr at vi må sikre et matsystem som kan levere nok og god mat til hele verdens befolkning, samtidig som vi løser utfordringene koblet til klima og natur. Derfor må Norge sikre egen matforsyning ved å øke selvforsyningsgraden, slik at vi ikke gjør oss avhengig av andre lands matressurser for å mette egen befolkning. Internasjonalt samarbeid om klimamål og mål for naturen, må fremme lands mulighet og rett til å bestemme over egen matpolitikk.

1.2 Rettferdig fordelt tiltaksbyrde

Bønder spiller en sentral rolle i å fremme løsninger på klima- og naturkrisen, som en aktør som er tett knyttet til naturressurser. Et av de viktigste grepene vi kan ta for å nå mål for klima og natur, er å sikre at tiltaksbyrden blir rettferdig fordelt. Man vil være avhengige av at bønder driver en bærekraftig ressursforvaltning, for å nå mål om biologisk mangfold og klimatilpasset jordbruk. Omstillingen som kreves av norsk landbruk, må baseres på at bønder skal få støtte til å gjennomføre tiltak. Klima- og naturtiltak kan ikke videreføre den strukturutviklingen man har sett i norsk jordbruk de siste 50 årene, hvor de minste brukene stadig legges ned til fordel for færre bruk av økende størrelse.

1.3 Klimatilpasning

I tillegg til internasjonal solidaritet, fremmer Norsk Bonde- og Småbrukarlag et prinsipp om solidaritet med kommende generasjoner. Dette innebærer å ta vare på livsgrunnlaget, jord, luft, og vann for framtidige slekter. Utfordringer knyttet til klimaendringer og tap av natur er tett knyttet sammen, og må sees i sammenheng. Klimatilpasning i jordbruket baserer seg på styrke jordbrukets robusthet, slik at matproduksjon kan sikres gjennom svingninger i vær og endringer i klima. Jordbruket må tåle perioder med mer tørke og nedbør. Mange av tiltakene som kan sikre et bedre klimatilpasset jordbruk overlapper med tiltak for å hindre tap av natur og sikre biologisk mangfold. Derfor ser Norsk Bonde- og Småbrukarlag på klimatilpasning som et særlig sentralt grep for å sikre en rettferdig og bærekraftig omstilling for klima og natur og dermed sikre matproduksjon for fremtidige generasjoner.

2 Klimautvalget 2050 setter viktige rammer for stortingsmeldinger om natur og klima

Stortingsmelding om klima og natur må ta hensyn til behovet for matproduksjon. Matproduksjon er ikke en eksternalitet vi kan slutte med for å hindre utslipp. Mat er et grunnbehov for alle mennesker og samfunn, og løsninger må baseres på behovet for å sikre en matproduksjon for framtiden. Klimautvalget 2050 presenterer klare hensyn til, og rammer for, matproduksjon i et lavutslippssamfunn i 2050. Det må differensieres mellom fossile utslipp og biologiske utslipp, og man er avhengig av biologiske utslipp for å kunne produsere mat. Dermed må vi regne med noe utslipp fra matproduksjonen også i 2050.

Det brede målbilde skaper en viktig ramme for matpolitikken og jordbruket, og dette kommer tydelig fram i utredningen til Klimautvalget 2050. Målene for norsk matproduksjon kan ikke reduseres til hensyn til utslippskutt for klimagasser. Landbrukspolitiske mål om matsikkerhet, beredskap og spredt bosetting må med i beregningene. Mangfoldig gårdsdrift spredt over hele landet reduserer konsekvensene av perioder med tørke eller mye nedbør. Redusert import av fôrråvare, mat, arbeidskraft og innsatsmidler til produksjonen vil gjøre oss mindre sårbare for klimahendelser i andre land og i transportsystemet, og andre krisesituasjoner. Imidlertid er det ikke nødvendigvis et slikt jordbruk som vil gi de laveste utslippene i det norske utslippsregnskapet. Et ensidig fokus på klimagassutslipp kan være med på å forsterke og legitimere strukturutviklinga som har foregått i norsk jordbruk over lang tid og som har gitt oss en mer sårbar matforsyning.

3 Arealbruk i jordbruket

3.1 Selvforsyning

Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at norsk selvforsyningsgrad må økes for å sikre matproduksjon på egne ressurser. Målet om 50 % selvforsyning må oppnås så raskt som mulig. Dette underbygger klima- og naturmålene, ved at vi selv kan sikre bærekraftig ressursbruk og en matproduksjon som kutter fossile utslipp. Dette må gjøres ved å opprettholde og helst øke norsk matproduksjon. Da er det helt sentralt at man ikke lar ytterligere norske jordbruksarealer og utmarksbeiter gå ut av drift.

3.2 Ressursbasert produksjon

Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at de beste jordbruksarealene må brukes til mat direkte til mennesker, og at husdyrholdet i større grad må baseres på norske gras- og utmarksressurser. Med 3,5 % dyrkbar jord og hele 86 % areal som er egnet til beite, er det tydelig at det er behov for å utnytte utmarka til matproduksjon gjennom å benytte drøvtyggere i landskapet¹. NIBIO har beregnet at potensialet for bruk av utmarka er mer enn det dobbelte enn det som utnyttes i dag². Beitebruk sikrer aktiv skjøtsel av kulturlandskapet, som er et viktig premiss for et artsmangfold i norsk natur og for bevaring av viktige naturtyper.

Største delen av norsk matproduksjon er løsrevet fra arealgrunnlaget ved at man er avhengig av importerte og eksterne innsatsfaktorer for å opprettholde produksjon. Målet må være å

¹ NIBIO (2022) Utmarksbeite – ressursgrunnlag og beitebruk, Tilgjengelig: <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/5d1cdf17fc474fa388baa63ba2fed0ca/nibio-rapport-ar18x18-72082021.pdf> (hentet: 01.02.2023)

² <https://www.nibio.no/nyheter/norge--et-utmarksland>

redusere bruken av fossilt drivstoff og andre ikke-fornybare innsatsfaktorer som mineralgjødsel. Ved å sikre et sterkere ressursbasert jordbruk, kan man øke beredskap og klimatilpasning. Her bør det særlig trekkes fram at de mindre gårdsbrukene er helt avgjørende for å kunne bruke norske arealressurser på en god måte. Bedre utnyttelse av lokalt areal for lokal matproduksjon vil sikre klima- og naturvennlige matsystemer.

3.3 Ansvar hos lokal forvaltning for tap av natur og matjord

Kommunene og øvrig forvaltningsapparat spiller en sentral rolle i å sikre et rammeverk for god arealbruk og har i dag et ansvar for den kolossale, pågående nedbyggingen av norsk natur. NINA viser at 68% av arealreserven for boliger og næring i Norge allerede ligger inne i arealplaner for framtidig nedbygging i norske kommuner³. Regjeringen har i oppdatert jordvernstrategien fra 2023 satt et mål om omdisponering av dyrka mark som skal reduseres til 2000 dekar per år innen 2030⁴. NINA sin rapport viser at det foreligger framtidige planer om omdisponering av 139 500 dekar dyrka mark i kommunenes arealplaner. Norske kommuner og regjeringen må samarbeide tettere om arealpolitiske målsettinger.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag fremmer viktigheten av å sikre varig og god bruk av jord. Jordloven må praktiseres slik at matjorda blir drevet på best mulig måte. Det er ikke akseptabelt at forvaltningsleddene i kommuner og på fylkesmannsnivå ikke makter å håndheve jordlovens forpliktelser omkring drift av matjord. Kommuner må pålegges å inneha planverk for ivaretagelse av matjord og annen dyrkbar jord, med planer for erstatning i form av flytting og opparbeidelse av ny matjord ved omdisponering.

4 Internasjonalt samarbeid

Norsk Bonde- og Småbrukarlag fremmer internasjonalt samarbeid gjennom vårt arbeid for internasjonal solidaritet, for å sikre solidarisk og bærekraftig matproduksjon på tvers av grenser. Et bærende prinsipp for internasjonalt samarbeid må være at man arbeider for kontekstbaserte løsninger. Løsninger som fremmes internasjonalt må tilpasses lokale forhold og det lokale ressursgrunnlaget. Det finnes for eksempel ikke et globalt kosthold som kan romme alle lokale variasjoner, behov og muligheter.

Samarbeid om en solidarisk og bærekraftig handelspolitikk vil være sentralt for målene i de internasjonale klima- og naturavtalene. Handelspolitikken Norge fører må ivareta det norske jordbruket. Samtidig må våre handelsavtaler ikke gå på bekostning av andre lands matsikkerhet og -suverenitet. Internasjonale frihandelsorganisasjoner skal ikke legge rammer for hvert enkelt lands jordbrukspolitikk.

5 Rettferdig omstilling

Bønder skal innføre klima- og naturtiltak og utføre arbeid som vil ha stor samfunnsmessig betydning langt utover egen eiendom og produksjon. Dette samfunnsoppdraget må ikke føre til

³ Simensen, T., A'Campo, W., Atakan, A., Heggdal, J. E., Aune Lundberg, L., Vagnildhaug, A., Kristensen, Ø. & Lindaas, G. O. (2023) *Planlagt utbyggingsareal i Norge. Identifisering av mulig framtidig utbyggingsareal i kommunale arealplaner etter plan- og bygningsloven*. NINA Rapport 2310

⁴ Oppdatert jordvernstrategi (2023)

https://www.regjeringen.no/contentassets/5702218c68064c3d91694dabdb22edee/prop_121_s_2_0222023_lmd_korr02_vedl_09.pdf

merkostnader for selvstendige næringsaktører som allerede har en svært presset økonomi og gjeldsbelastning som overstiger de fleste andre sektorer. Norsk Bonde – og Småbrukarlag ønsker klimatiltak som ikke gir merkostnader for bonden, og som er innrettet på en slik måte at det ikke krever mye tid og ressurser til dokumentasjon og rapportering fra bonden. Hvis tiltaksbyrden blir liggende på bønder, både i form av økt arbeidsmengde og økte utgifter, vil dette føre til at flere bønder må legge ned matproduksjon. Da vil man ikke kunne sikre en bærekraftig produksjon på nasjonale ressurser, som bidrar til økt selvforsyning.

6 OPPSUMMERING

Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker en klima- og naturpolitikk basert på solidariske prinsipper om internasjonalt samarbeid og en regenererende ressursforvaltning. Det må sterke tiltak til for en samfunnsmessig bærekraftig omstilling. Tiltaksbyrden må fordeles rettferdig, og ikke føre til økende økonomiske forskjeller. I jordbruket betyr dette å sikre økt norsk matproduksjon basert på egne ressurser og at norske bønder ikke må legge ned produksjon fordi klimatiltak blir for kostbare eller fører til økende strukturrasjonalisering av sektoren.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er pådriver for klima- og naturtiltak som:

- Ikke påfører bonden merkostnader.
- Er innrettet på en slik måte at det ikke krever mye tid og ressurser til dokumentasjon og rapportering fra bonden.
- Bygger på god agronomi og jordhelse, god dyrehelse og god dyrevelferd.
- Ivaretar andre miljøhensyn som biologisk mangfold, avrenning og lavere bruk av plantevernmidler.
- Bidrar til bedre ressursutnyttelse og bruk av norske jordbruksarealer og utmarksbeiter.
- Reduserer bruken av fossilt drivstoff og andre ikke-fornybare innsatsfaktorer som mineralgjødsel.
- Opprettholder og helst øker norsk matproduksjon, istedenfor at ytterligere norske jordbruksarealer og utmarksbeiter går ut av drift.
- Bidrar til et mer klimatilpasset jordbruk som er bedre i stand til å håndtere perioder med mer tørke og nedbør.
- Er i tråd med de fire overordnede målene for landbrukspolitikken.
- Er mulig for alle å ta del i – uavhengig av gårdens størrelse og beliggenhet. Teknologi som bidrar til utslippsreduksjoner må tilpasses strukturen i norsk jordbruk, og ikke omvendt.
- Ikke fører til økt import.

Med vennlig hilsen,

Anders Bakke Klemoen

Fungerende generalsekretær i Norsk Bonde- og Småbrukarlag